

Datum
2017-08-21

Dnr
1026-2017
Ert Dnr
M 2094-17

Mottagare
Svea hovrätt
Mark- och miljööverdomstolen
Box 2290,
103 17 Stockholm

Handläggare
Niklas Egriell
Avdelningen för havs- och vattenförvaltning
n.klas.egriell@havochvatten.se

Direkt
010-698 60 86

Förnyelse av Untra vattenkraftverk i Dalälven, Tierps kommun

Havs- och vattenmyndigheten har förelagts att yttra sig över aktbilagorna 18-21. Myndigheten lämnar här följande yttrande.

Havs- och vattenmyndighetens inställning

I aktbilagorna framkommer inget som innebär ett ändrat ställningstagande från Havs- och vattenmyndighetens sida. Havs- och vattenmyndigheten vidhåller därför tidigare yrkanden.

Skäl till myndighetens inställning

I vattenförekomsterna runt Untra kraftverk finns dokumenterat ett flertal särskilt skyddsvärda fiskarter såsom harr (F i artskyddsförordningen), asp (B i artskyddsförordningen, Nt i rödlistan) och ål (Cr i rödlistan). Dessa arter har ett behov av att passera Untra upp- och nedströms för att på ett effektivt sätt vandra mellan olika lek- och uppväxtområden exempelvis Bredforsen uppströms Untra och utloppskanalen samt Tammån nedströms Untra. Vid elfisken som utförts under sommaren 2017 i anslutning till Untra har 9 stycken aspar fångats och ytterligare 13 stycken observerats. Resultatet från Länsstyrelsen i Gävleborgs elfisken (LIV-projektet) vid Untra kraftverk sommaren 2017 biläggs (bilaga 1). Det finns av Upplandsstiftelsen konstaterat att asplek skett 2016 i Tammån, i direkt anslutning till Untra kraftverk (**borttagen uppgift enligt GDPR** Karlstads universitet/Länsstyrelsen i Gävleborgs län). Aspbeståndet riskerar att utarmas om det isoleras till små lek- och uppväxtområden mellan kraftverken utan att kunna vandra mellan dessa områden. Enligt rapporten "Sötvattenanknutna Natura 2000-vårdens känslighet för hydromorfologisk påverkan"¹ är aspen bl.a. knuten till de hydromorfologiska typerna "Vattendrag med riffle-pool-system" (D) och "Vattendrag med flera parallella fåror" (E). Sådana typer finns i Båtfors och i anslutning till Untra vattenkraftverk. En beskrivning av vilka hydromorfologiska typer som berörs av kraftverket, hur dessa har betydelse för ekologin i området och hur de hydromorfologiska och biologiska kvalitetsfaktorerna påverkas av förnyelsen ska enligt Havs- och vattenmyndigheten framgå av

¹ Wachenfeldt v E. et Bjelke U. 2017. Sötvattenanknutna Natura 2000-vårdens känslighet för hydromorfologisk påverkan. HaV:s rapport 2017:15.

miljökonsekvensbeskrivningen. Sådan redovisning saknas. Vandringshinder har stor negativ effekt på aspen. Faunapassager som möjliggör både upp- och nedströms konnektivitet är en av de viktigaste åtgärderna för arten. Havs- och vattenmyndigheten bilägger bevarandeplanen för Båtfors Natura 2000-område som visar på de habitat och arter som är listade för området (bilaga 2), liksom Naturvårdsverkets naturtypsvisa vägledningar för större och mindre vattendrag i vilka det bl.a. framgår flödenas och konnektivitetens betydelse för gynnsam bevarandestatus (se orange text på s 3 och 6 i bilaga 3 och s 3 och 7 i bilaga 4). Att det saknas åtgärder för konnektivitet i uppströms- och nedströms riktning vid Untra vattenkraftverk motverkar möjligheterna att följa miljö kvalitetsnormerna. Detta är särskilt allvarligt för de förekommande fiskarter som har ett stort vandringsbehov (se orange text i bilaga 5).

Hur bedömningen av de nya turbinernas påverkan på fiskdödlighet utförts är fortfarande bristfälligt beskrivet. Bland annat relaterar bedömningen inte till de arter och storlekar som finns och kommer att finnas i Untraområdet, vilket modelleringsverktyg som används liksom invärdena. Störvuxna ålar, gösar, aspar och i framtiden eventuellt laxar som ska passera kraftverket nedströms löper större risk att skadas av turbinpassage än yngel av vitfisk och abborre. Sökanden har inte, trots myndighetens påpekande, klargjort hur de nya turbinerna kan köras jämfört med de gamla och hur detta påverkar mängden vatten som reellt kommer att tas in i kraftstationen. Inte heller hur detta därmed påverkar flödena i Båtfors och Tammån liksom hur fisken leds in i turbinerna. I ett ur naturvårdssynpunkt så värdefullt vatten som nedre Dalälven, är det mycket angeläget att modernisering av vattenkraftverken sker med nyttjandet av bästa möjliga teknik. Detta gäller både anordningar för reglering av flöden och för fiskens ned- och uppströmsspassage.

Sökanden skriver i sitt bemötande ”att en mångfald av uppgifter om utbyggnadsvattenföringen uppgivits i olika mål beror dels på att den uppgiften inte haft betydelse och därför inte kvalitetssäkrats, dels att det saknats verifierade mätningar”. Att det är oklart vad som är tillståndsgiven vattenavledning förefaller därmed ostridigt. Det är därmed även oklart vilken avledning tidigare domstolsprövningar utgått från när man bedömt verksamhetens påverkan på miljön. Det går därför inte heller med säkerhet att säga att ”förnyelsen” inte medför någon negativ miljöpåverkan, så som sökanden hävdar. För att få klarhet i dessa frågor behöver hela verksamheten prövas. Detta är särskilt angeläget eftersom det vatten som det tvistas om när det gäller tillståndets omfattning, är av mycket stor betydelse för att nå gynnsam bevarandestatus för Båtfors Natura 2000-område och för att följa miljö kvalitetsnormerna. Vattnet kan säkerställa en täckning av relativt stora arealer i Båtfors kvillområde samt användas för att återskapa fiskvandringmöjligheter upp- och nedströms vid Untra kraftverk. Då återfår aspen, harren och i framtiden även förhoppningsvis laxen viktiga lekområden i Båtforsen och Tammån. Dessa arter och den akut hotade ålen kan också ges bättre möjligheter att levande passera Untra kraftverk både upp- och nedströms.

Att tillåta en avgränsning av ansökan på det sätt som mark- och miljödomstolen gjort får till följd att prövningen inte blir ändamålsenlig och att de villkor som krävs enligt miljöbalken inte kan föreskrivas. Denna problematik är något som påtalats av Vattenverksamhetsutredningen och ändringar föreslås nu i regeringens promemoria "Vattenmiljö och vattenkraft". Av energiöverenskommelsen följer också att samtliga vattenkraftverk och tillhöriga dammar ska förses med moderna miljövillkor, vilket innebär att de behöver nyprövas eller omprövas. Att det kommer behöva vidtas åtgärder vid Untra kraftverk för att nå upp till miljöbalkens krav är klart. När verksamheten nu är föremål för prövning förefaller det mycket olämpligt att inte ställa de krav som behövs i fråga om exempelvis bästa möjliga teknik mm.

I enlighet med 2 kap 1 § miljöbalken är det sökanden som ska visa att verksamheten inte leder till en försämring av någon relevant kvalitetsfaktor eller att verksamheten inte äventyrar möjligheten att följa miljökvalitetsnormerna för berörda vattenförekomster. HaV har flera gånger understrukit vikten av att sökanden i underlaget, på ett systematiskt sätt, går igenom samtliga hydromorfologiska och biologiska kvalitetsfaktorer och gör en sakmässig bedömning av eventuell påverkan på respektive parameter och kvalitetsfaktor. Det krävs även en redovisning av på vilket underlag bedömningarna görs. Någon sådan systematisk genomgång har inte gjorts av sökanden och det går därför inte att bedöma hur miljökvalitetsnormerna påverkas.

Avseende den hydromorfologiska kvalitetsfaktorn konnektivitet upp- och nedströms är det dock lätt att konstatera att inga ansträngningar för att säkerställa fri nedströmsvandring gjorts av sökanden. Detta strider mot miljöbalkens bestämmelser och äventyrar möjligheten att följa miljökvalitetsnormerna. När det gäller kravet på icke-försämring bör det poängteras att det - i enlighet med vad som följer av Weserdomen - gäller på kvalitetsfaktornivå. Detta oavsett vilken kvalitetsfaktor det är fråga om.

I övrigt hänvisar myndigheten till sin överklagandeskrivelse från den 16 augusti 2017.

Beslut om detta yttrande har fattats av avdelningschefen Björn Sjöberg efter föredragning av utredaren Niklas Egriell. I den slutliga handläggningen har även enhetschefen Ann Lundström och verksjuristen Jenny Liøkel deltagit.

Björn Sjöberg

Niklas Egriell

Bilagor

1. Elfiskeprotokoll från Länsstyrelsen i Gävleborgs (LIV-projektet) elfisken vid Untra kraftverk sommaren 2017 som visar på förekomst av fiskarten asp
2. Bevarandeplan för Båtfors Natura 2000-område.
3. Naturvårdsverkets vägledning för Natura 2000-habitatet Större vattendrag.
4. Naturvårdsverkets vägledning för Natura 2000-habitatet Mindre vattendrag.
5. Utdrag ur rapporten Fiskvandring (HaV:s rapport 2013:11) som visar fiskarter med stort vandringsbehov.